YMCHWIL GYMDEITHASOL RHIF:
31/2016

DYDDIAD CYHOEDDI:
24/03/2016

Gwerthusiad o ddatblygiadau tai cydweithredol yng Nghymru

Crynodeb Gweithredol

1. Nodau ac amcanion yr ymchwil

1.1 Mae'r gwaith ymchwil hwn yn edrych ar gamau cynnar, datblygiadol tai cydweithredol yng Nghymru, gyda'r bwriad o ddeall sut mae cynlluniau tai cydweithredol wedi datblygu hyd yn hyn.

1.2 Dyma amcanion y gwerthusiad:

- asesu cynnydd cynlluniau tai cydweithredol yng Nghymru
- ymchwilio i effaith benodol y cymorth ariannol gan Lywodraeth Cymru, yn gyfalaf ac yn refeniw ill dau.

2. Methodoleg

2.1 Mae'r adroddiad yn cyflwyno canfyddiadau ymchwil ansoddol sylfaenol a gynhaliwyd rhwng Hydref a Rhagfyr 2015. Roedd yr ymchwil yn cynnwys cyfweliadau ag aelodau grwpiau tai cydweithredol, staff prosiect allweddol landlordiaid cymdeithasol cofrestredig (RSL) a rhanddeiliaid strategol eraill.

3. Canfyddiadau allweddol

Deall y cynlluniau cydweithredol

3.1 Nododd yr ymchwil fod wyth o gynlluniau sy'n cael eu harwain gan ddinasyddion (sef wedi'u dechrau gan aelodau o'r cyhoedd yn hytrach na sefydliad) yn debygol o gael eu

cwblhau yn ystod y tymor byr i ganolig, a dylai dau ohonynt orffen erbyn diwedd 2016.

3.2 Nododd yr ymchwil fod wyth o gynlluniau sy'n cael eu harwain gan RSL (sef wedi'u dechrau gan gymdeithas tai yn hytrach nag aelodau o'r cyhoedd) yn debygol o gael eu cwblhau yn ystod y tymor byr i ganolig, a dylai chwech ohonynt orffen erbyn diwedd 2016.

3.3 Roedd cynrychiolwyr yr RSL a gyfwelwyd yn gyffredinol o'r farn fod gan y model cydweithredol botensial i gynyddu boddhad tenantiaid. Mae rhai hefyd yn ei ystyried yn strategaeth bosibl ar gyfer gwella ystadau tai sy'n achosi problemau.

3.4 Mae gan gynlluniau dan arweiniad dinasyddion amcanion cymdeithasol/amgylcheddol neu maent yn cael eu hysgogi gan faterion lleol megis ymddygiad gwrthgymdeithasol neu brinder tai fforddiadwy i bobl leol.

3.5 Dywedodd llawer o'r cynlluniau dan arweiniad dinasyddion eu bod wedi cael trafferth cael gafael ar y tir oedd ei angen i ddatblygu eu prosiectau. Mae prosiectau dan arweiniad RSL gan mwyaf wedi defnyddio eu stoc tir bresennol neu wedi gallu defnyddio tir a arferai fod dan berchnogaeth y wlad.

3.6 Mae cyllid yn cael ei ystyried yn broblem i lawer o'r cynlluniau dan arweiniad dinasyddion. Pan nad oes un partner clir yn darparu'r cyfalaf angenrheidiol i gynlluniau dan arweiniad dinasyddion, ymddengys bod clytwaith o ffynonellau ariannu yn cael ei ddefnyddio. Mae dull o'r fath yn ceisio sybsideiddio buddsoddiad unigolion â bwndeli bychain o gyllid gan y trydydd sector a threfniadau pro bono gyda gweithwyr proffesiynol.

3.7 Mae rhai cynrychiolwyr RSL wedi mynegi pryder ynghylch faint o adnoddau y mae'n rhaid ei ymrwymo yn ystod camau cynnar cynlluniau cydweithredol.

3.8 Er nad yw llawer o gynlluniau wedi cyrraedd y cyfnod adeiladu eto, ymddengys bod y cartrefi cydweithredol hynny sydd wedi / wrthi'n cael eu hadeiladu o ansawdd da ac yn aml yn cynnwys nodweddion dylunio a ddylai roi modd i'r cartrefi fod yn effeithlon o ran ynni.

3.9 Mae datblygiad cynaliadwy wrth wraidd rhai o'r cynlluniau dan arweiniad dinasyddion ac maent wedi bod yn archwilio dulliau adeiladu creadigol a newydd, er y gallai hyn o bosibl olygu bod bodloni gofynion safonau tai yn anoddach.

3.10 Mae'r cynlluniau RSL mwy datblygedig wedi defnyddio digwyddiadau lleol, hysbysebu a rhestrau aros yr Awdurdod Lleol am dai cymdeithasol fel eu prif ddull o ddenu aelodau i'r tai cydweithredol. Mae canfyddiad yn parhau ymhlith cynrychiolwyr RSL bod denu aelodau yn her, er yr ymddengys bod yr her hon wedi'i datrys yn llwyddiannus gan mwyaf.

Aelodau tai cydweithredol

3.11 Roedd yr aelodau cydweithredol a gymerodd ran yn yr ymchwil yn gymysgedd o bobl a oedd wedi dod o'r sector tai cymdeithasol a'r sector rhentu preifat.

3.12 Ar y cyfan nid yw'r cynlluniau dan arweiniad dinasyddion wedi symud ymlaen cymaint â chynlluniau dan arweiniad RSL, a chyfyngedig yw cyfranogiad aelodau cydweithredol ar gynlluniau dan arweiniad RSL yn y cyfnod cynnar.

3.13 Yn aml roedd cynlluniau dan arweiniad RSL wedi gweithredu rhaglenni hyfforddi hir i egluro disgwyliadau tai cydweithredol i ddarpar denantiaid. O ran y cynlluniau mwy datblygedig, credid bod yr hyfforddiant yn llwyddiant gan yr aelodau a chynrychiolwyr RSL ill dau.

3.14 Teimla llawer o gynrychiolwyr RSL y gellid byrhau cyfnod yr hyfforddiant ar gyfer prosiectau yn y dyfodol.

3.15 Mae'r aelodau cydweithredol ar ddeall bod eu rhwymedigaethau yn cynnwys:

- cadw'r ardal gydweithredol mewn cyflwr da
- cyflawni'r gofynion gweinyddol a'r gofynion mynychu
- bod yn aelod cyfrifol o'r gymuned a, lle bo'n bosibl, mynd y tu hwnt i hyn a chynnig cymorth i gyd-aelodau
- gwirfoddoli ar gyfer cyfrifoldebau arbennig er mwyn cyfrannu at weithrediadau a rheolaeth y cynllun cydweithredol.

3.16 Roedd y rhan fwyaf o'r aelodau cydweithredol a gyfwelwyd sy'n rhan o gynlluniau dan arweiniad RSL wedi'u denu at y cynlluniau ar y dechrau oherwydd pryderon arferol megis lle i fyw neu ansawdd yr amgylchedd adeiledig neu leoliad yr ystad.

3.17 Roedd llawer o'r aelodau cydweithredol a gyfwelwyd hefyd o'r farn fod cytundebau cydweithredol yn debygol o roi tenantiaethau am gyfnod hirach iddynt. Yn ogystal, caed y canfyddiad y gallai dull cydweithredol fod o ryw gymorth i osgoi problemau sy'n gysylltiedig â landlordiaid gwael gan fod rhai ohonynt wedi cael profiad o hynny yn y gorffennol.

3.18 Wrth i'r aelodau cydweithredol ddod yn fwy o ran o'r cynlluniau mwy datblygedig, roedd disgwyliad hefyd y gallai ymdeimlad cryf o gymuned fod yn fudd posibl yn y dyfodol.

3.19 Soniodd nifer fach o gyfweleion hefyd y byddai'r trefniadau cydweithredol yn rhoi mwy o reolaeth iddynt dros eu cartrefi.

3.20 Y ffordd fwyaf cyffredin y mae aelodau cydweithredol wedi cymryd rhan yn y prosiectau hyd yma yw drwy fynychu cyfarfodydd. I'r rheini sy'n symud i eiddo newydd ei adeiladu, mae cael cynnig opsiynau ynghylch y gosodiadau a ffitiadau neu gael dewis plot wedi'i werthfawrogi'n fawr.

Canolfan Cydweithredol Cymru a chyllid Llywodraeth Cymru

3.21 Ystyrir bod grantiau Llywodraeth Cymru wedi bod yn sbardun allweddol i'r tri chynllun arian cyfalaf.

3.22 Adroddwyd bod cefnogaeth y Ganolfan Gydweithredol wedi bod yn ddefnyddiol i'r rhan fwyaf o gynlluniau ac fe gâi ganmoliaeth uchel ar y cyfan. Ystyrir bod Rheolwr Prosiect y Ganolfan yn 'weithredol' (*hands-on*), a'i fod wedi helpu i gynnal rhaglenni hyfforddi, wedi mynychu cyfarfodydd ac wedi helpu cynlluniau i flaenoriaethu materion.

3.23 Roedd y cynlluniau dan arweiniad dinasyddion ac o dan arweiniad RSL wedi dweud bod y sicrwydd a gynigai'r Ganolfan Gydweithredol wedi bod yn werthfawr iawn, gan nodi bod dechrau ar fenter tai cydweithredol ar hyn o bryd yn fentro i dir anghyfarwydd.

3.24 Teimla rhai cynrychiolwyr RSL y bydd eu gofynion o ran cefnogaeth yn lleihau wrth i'w profiad yn y sector dyfu. Fodd bynnag, bydd cymorth i ariannu prosiectau, yn enwedig o ran cymorth â'r costau rhagarweiniol, yn debygol o gael ei werthfawrogi yn y tymor hwy.

3.25 Mae'n debygol mai parhau fydd yr angen am gymorth i gynlluniau dan arweiniad dinasyddion, gan eu bod yn aml yn brosiect fydd yn digwydd unwaith i'r unigolion cysylltiedig. Efallai fod lle i deilwra'r gefnogaeth yn well yng ngoleuni bylchau sgiliau posibl

mewn cyllid, caffael tir a chael gafael ar bartneriaid.

4. Argymhellion

4.1 Daw'r adroddiad i ben drwy gynnig pum argymhelliad:

Parhau i annog cynlluniau dan arweiniad RSL

4.2 Mae cynlluniau dan arweiniad RSL yn debygol o fod yn allweddol i dwf y sector yn y dyfodol ac mae'n bwysig fod Lywodraeth Cymru yn dangos ei bod yn bwriadu parhau â'i chefnogaeth. Gallai offeryn ariannol (megis benthyciad neu grant) sy'n galluogi llyncu costau tymor byr helpu i annog mwy o gyfranogiad gan gymdeithasau tai.

Codi ymwybyddiaeth am dai cydweithredol a deall pwysigrwydd 'ffactorau gwthio'

4.3 Byddai codi ymwybyddiaeth am dai cydweithredol yn helpu cynlluniau i ddenu preswylwyr newydd. Ar hyn o bryd, mae 'ffactorau gwthio' oherwydd profiadau gwael gyda landlordiaid a chartrefi blaenorol yn gymhellion pwysig i aelodau cydweithredol ddod yn rhan o'r cynlluniau.

Ystyried a yw'r contract cymorth yn cynnig y sgiliau sydd eu hangen ar grwpiau dan arweiniad dinasyddion

4.4 Mae'n bosibl fod prinder sgiliau ymhlith grwpiau dan arweiniad dinasyddion (e.e. o ran codi arian ar y cyd, caffael tir a gallu gweinyddol), a rhaid anelu'r cymorth yn agosach at yr anghenion hyn.

Helpu cynlluniau dan arweiniad dinasyddion i ganfod partneriaid

4.5 Mae'n bosibl mai'r ffordd orau o fynd i'r afael â rhai o'r problemau y mae grwpiau dan arweiniad dinasyddion yn eu hwynebu yw drwy wasanaeth paru sy'n mynd ati ar ran y grwpiau hyn i chwilio am gyfleoedd ar gyfer cydweithredu â datblygwyr ac RSL. Byddai gwasanaeth o'r fath yn egluro rhinweddau cydweithredu ac yn gallu cyfryngu lle bo angen.

Parhau i fonitro'r cynlluniau tai yn erbyn y mesurau llwyddiant

4.6 Roedd y cynlluniau ar gam cynnar yn eu datblygiad ar adeg y gwerthusiad hwn. Wrth i ganlyniadau ddechrau dod i'r fei, dylai'r Grŵp Rhanddeiliaid fonitro cynnydd yn erbyn y mesurau llwyddiant a ddiffiniwyd ymlaen llaw.

Mae'r adroddiad ymchwil llawn ar gael yn: http://gov.wales/statistics-and-research/evaluation-co-operative-housing-developments/?lang=cy

Barn yr ymchwilwyr yw'r farn a fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid yw o reidrwydd yn farn Llywodraeth Cymru.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Lucie Griffiths
Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru, Parc Cathays
Caerdydd,
CF10 3NQ

E-bost: Lucie.Griffiths@wales.gsi.gov.uk

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

This document is also available in English.

OGL © Hawlfraint y Goron 2016 ISBN digidol 978 1 4734 -6082-4